

Stichting Familiearchief De Clercq

Nieuwsbrief

Nr. 17, December 2009

Aan de Stichters en Donateurs,

Waarde familieleden,

In deze nieuwsbrief van de Stichting Familiearchief De Clercq is er weer veel nieuws. Dit nummer bevat de volgende bijdragen:

1. Aanvullingen op *Nederland's Patriciaat* (2002)
2. De FadeC website
3. Een bestuursuitje naar Gent
4. Het onderzoek in Vlaanderen
5. Nóg een familiebezoek aan Gent
6. Een oude familie buitenplaats 'herrijst'?
7. Frederik Sigismund Alexander de Clercq (1842-1906): resident, etnograaf, publicist
8. Scribenten blijven welkom

Zeker is nog vermeldenswaardig dat op 14 mei 2009 de online uitgave van het dagboek van Willem de Clercq in Den Haag is gepresenteerd, door het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis (ING) en de Stichting Het Réveil-Archief. Veel familieleden hebben deze middag bijgewoond. ING-directeur Donald Haks heette de aanwezigen welkom. Rudolf Dekker (Erasmus Universiteit Rotterdam) plaatste het dagboek van Willem de Clercq in het licht van egodocumenten in de 19e eeuw. Greet

Schenkeveld, een groot kenner van het dagboek van Willem de Clercq, gaf een prachtig overzicht van haar ervaringen met Willem als mens en dagboekschrijver. Zij heeft samen met mijn vader Willem Adriaan de Clercq de transcripties van het dagboek gecorrigeerd. Ineke Huysman (ING-medewerker én nazaat van onze familie!) presenteerde de verschillende zoekmogelijkheden van het dagboek van Willem de Clercq online, waarna Gert Jan Johannes (Universiteit Utrecht), die zeer nauw betrokken is geweest bij de transcripties van het dagboek, een toelichting gaf op het project. Namens de Stichting Het Réveil-Archief, heeft ondergetekende alle betrokkenen hartelijk bedank voor hun bijdrage. Na afloop werd een drankje aangeboden en kregen de aanwezigen de gelegenheid de door Daan de Clercq georganiseerde expositie te bekijken.

U kunt het digitale dagboek raadplegen op het volgende webadres: www.inghist.nl/retroboeken/declercq.

Tot slot vermeld ik hier graag dat het bestuur voornemens is om in 2010 een familiereünie te organiseren. Hierover hoort u nog; wij kijken er naar uit een ieder daar te ontmoeten.

Steven de Clercq [XVIIIi]

1. Aanvullingen op *Nederland's Patriciaat* (2002)

- p. 49: Getrouwd: **Jeroen Lucas de Clercq** [XVIIa.3], tr. 2e Nairobi 14 febr. 2009 **Hildabeta Mikhako Amiani**, geb. Kisumu (Kenia) 6 mei 1978, Marketing & E-Commerce Manager Eastern Africa - KLM Royal Dutch Airlines, dr. van Allan Amiani Masere en Zibiah Bulemi Amiani.
- p. 53: Getrouwd: **Adriaan Jacob de Clercq**, tr. 2e Requista (Tarn) 6 sept. 2008 **Sabine Carole Viarouge**, geb. Albi (Tarn) 6 sept. 1973, dr. van Alain Viarouge en Rolande Caillol.
- p. 55: Geboren uit het huwelijk van Casper de Clercq [XVIIc.1] en Margaret Wickliffe Brown:
1. **Lucas Martin Florian de Clercq**, geb. San Francisco 8 okt. 2007
 2. **Willem Nathaniel de Clercq**, geb. San Francisco 28 mei 2009

2. De FadeC website

De meesten van u zullen er al van op de hoogte zijn, dat wij als familiestichting sinds januari van dit jaar ook op het internet te vinden zijn. In samenwerking met het jonge IT-bedrijfje Noblestreet uit Den Haag zijn we, naar wij menen, er in geslaagd een aantrekkelijke en informatieve website te bouwen: www.familiedeclercq.nl. Een veelheid aan gegevens over de familie is reeds op deze site geplaatst en beetje bij beetje worden hier nog zaken aan toegevoegd.

De website wordt behoorlijk goed bezocht. Er zijn in de afgelopen tien maanden bijna 3200 unieke bezoekers geweest, die in totaal ruim 4600 bezoeken hebben gebracht. Daarbij zijn meer dan 21.000 keer pagina's van onze site weergegeven! We mogen ons dus verheugen in een grote belangstelling.

Met de waardering lijkt het eveneens goed te zitten: we hebben althans heel wat en vaak erg positieve reacties ontvangen; mondeling worden we er op aangesproken, maar ook ontvangen wij – soms van geheel onbekenden – berichten op het e-mailadres van de stichting.

Dat levert zo nu en dan iets heel aardigs op. In maart werden wij bijvoorbeeld door een bezoeker er op attent gemaakt dat op www.marktplaats.nl een oude portretfoto te koop werd aangeboden, van een 2-jarig jongetje, dat volgens het opschrift op de achterzijde Wouter de Clercq (1893-1914) zou voorstellen. Navraag bij de verkoper leerde dat deze foto slechts één was uit een hele serie familiefoto's, uit einde 19de tot begin 20ste eeuw, die hij ooit toevallig op een rommelmarkt op de kop had getikt. Einde van het verhaal is dat de serie is 'terug gekocht' door Matthijs de Clercq uit New York, neef van Wouter, en we de foto's nu netjes bewaren in ons archief. Op de website is uitvoeriger hierover geschreven, onder het kopje Nieuws, met bovendien een link naar een webalbum waarop alle foto's kunnen worden bekeken.

Vermeldenswaard is ook dat we zijn benaderd door dhr. Frans Toebast uit Hilversum. Door eigen familiehistorisch onderzoek had hij vastgesteld dat zijn familie moet afstammen van naamgenoten in Gent in de 15de en 16de eeuw, maar hij was blijven steken bij een Lowijs Toebast, burger van Haarlem rond 1600. Omdat de naam Toebast ook voorkomt op onze website, besloot hij ons te benaderen. En niet zonder resultaat, want het geluk wilde dat de Haarlemse Lowijs precies paste in reeds door mij verzamelde gegevens. Zijn grootmoeder was namelijk Jooryne de Clerc, gehuwd met Dieric van der Hofstadt, behorende tot een tak

van onze familie waarvoor ik juist veel belangstelling had gekregen. Joorynes dochter Catharina van der Hofstadt was getrouwd met Francois Toebast († 1583) en zij waren de ouders van voornoemde Lowijs. Dit maakt Frans Toebast uit Hilversum dus een hele verre neef van ons en we doen nu samen onderzoek naar het deels gemeenschappelijke voorgeslacht.

Bij deze willen we als bestuur een oproep doen. Onder het kopje Geschiedenis > Biografische schetsen willen we op de website korte of langere levensbeschrijvingen geven van (bijna) alle De Clercqen die zijn geboren vóór 1900. Mede voor het illustreren van deze teksten zouden we graag beschikken over digitale opnamen van oude familiefoto's. Daarom aan u allen het verzoek om, wanneer u zulke foto's heeft, hierover met ons contact op te nemen. Zodat we kunnen zien hoe we van deze foto's scans kunnen maken. De originelen blijven vanzelfsprekend bij u.

Bij voorbaat hartelijk dank.

3. Een bestuursuitje naar Gent

Vorig jaar april heeft het stichtingsbestuur een uitje gemaakt naar Gent, die mooie Vlaamse stad waar in de 15de en 16de eeuw onze voorouders woonden en werkten. Als reisgenoot ging ook Guus de Clercq mee, de dan 16-jarige zoon van ons medebestuurslid Willem. Guus toont altijd veel belangstelling voor de familiegeschiedenis. We hopen daarom dat hij te zijner tijd ons bestuur wil komen versterken en mede om die reden leek het ons goed om hem uit te nodigen ons op dit uitje te vergezellen. Hij is het ook, die van deze dag een verslag heeft geschreven, dat hieronder volgt.

Op donderdagmorgen reden mijn vader Willem en ik vroeg weg van huis om met de andere leden van de familiestichting: Daan, Steven, Lucas en Sarah, naar Gent te gaan. Daan had voor ons een leuke rondleiding door Gent en omstreken voorbereid, zodat wij wat meer te weten zouden komen over onze voorouders.

We begonnen onze excursie in Erondegem, even ten westen van Aalst, waar we uit de auto stapten op een kleine parkeerplaats naast een kerk.

Deze kerk zag er vrij modern uit, maar het achterstuk dateert nog uit de tijd dat onze stamvader Denijs de Clerc (overl. vóór 1396) hier naar de kerk moet zijn gegaan. Al in de 14de eeuw waren de De Clercqen gegoede burgers; zij bezaten verschillende stukken grond in Erondegem en omstreken. Dicht bij Erondegem is zelfs een 'dries' die waarschijnlijk naar onze achternaam verwijst: de Kleerdries, verbasterd van sClercxdries. Terwijl wij deze dries bekeken (althans de plaats waar vroeger deze dries had gelegen) vertelde Daan ons dat een dries in de Middeleeuwen een ontmoetingsplaats voor de lokale bevolking was. Daar kon bijvoorbeeld een markt worden opgezet. Naast het bezitten van grond onderhielden de De Clercqen ook goede contacten met andere lokale families en met een in het bijzonder: de familie Loetins. Een zekere Hendrik Loetins, vermoedelijk zwager van Denijs, was de baljuw van het dorp, in dienst van de lokale heren, de familie van Erpe. Dit riddermatige geslacht bezat sinds de 11de eeuw een kasteel in het aan Erondegem grenzende dorp Erpe. Dit kasteel is verdwenen, maar de motte waarop deze stond (een kunstmatig aangelegde heuvel met daaromheen een verdedigingsgracht) is goed bewaard gebleven. Het is met een omtrek van 220 meter aan de basis, 115 meter aan de top, en een hoogte van ongeveer 16 meter zelfs een van de grootste van België en Nederland. Samen hebben we de heuvel beklommen.

Denijs de Clerc overleed toen zijn kinderen nog jong waren. Twee van zijn zoons, Pieter en Goesin, verhuisden vervolgens omstreeks 1404 naar Gent. Hun oom Pieter Loetins bezat hier een roodververij en daar konden de broers in de leer om ook roodverver te worden. Wij reden Gent binnen op hetzelfde punt waar Pieter en Goessin hoogstwaarschijnlijk ook Gent voor het eerst binnenkwamen. Eenmaal in de stad kregen we in het straatje waar vroeger de roodververij van Loetins had gestaan uitleg over wat het roodverversvak inhield: de Nederkwaadham. Roodverven was de laatste en duurste stap in het vervaardigen van laken, namelijk: het kleuren. Men maakte in die tijd onderscheid tussen verven met behulp van beits, blauwverven, en hetverven zonder beits, roodverven. De man waarbij Pieter en Goessin de Clerc in de leer waren, Pieter Loetins, was naast roodverver ook schepen van gedele, dit kan je vergelijken met een functie als wethouder nu. De De Clercqen kwamen dus van het platteland meteen in de betere kringen van de stad terecht en zij hadden geen beter moment kunnen kiezen want het platteland verarmde en de stad bloeide op. Wij liepen weg van de roodververij van Pieter Loetins en liepen naar de rood-

Het bestuur uitgestapt bij autogarage B. De Clercq (vermoedelijk géén familie) in Erondegem

ververij van Pieter de Clerc (nr. II in het blauwe boekje). Het pand, gekocht in 1420, staat er helaas niet meer, maar met behulp van een oude kaart en een oude tekening konden we nog wel zien waar het had gestaan en hoe dit er vroeger uit zag. Dat het pand er niet meer stond was ook niet zo gek; het was namelijk van hout. Dit houten huis was wel erg speciaal voor de familie. In de tweehonderd jaar dat zij in Gent hebben gewoond is het altijd in hun bezit geweest.

Na de middagboterham gingen wij naar het Gentse stadsarchief, waar Daan heel oude en enorm grote registers had laten klaar leggen. Aan de hand van documenten in dit soort boeken heeft Daan kunnen afleiden wie onze vroegste voorouders waren. Bijvoorbeeld stond hierin vermeld hoeveel een nagelaten wees zou erven nadat zijn ouders waren gestorven, zodat met de erfenis niet gesjoemeld kon worden. Hieruit kon Daan opmaken wat het bezit van de De Clercqen was geweest en van wie op wie dit was overgedragen. Wat ik vertel lijkt natuurlijk heel erg makkelijk, maar als je de boeken ziet dan denk je daar wel anders over.

Men schreef in die enorme grote registers behoorlijk klein en in een vreemd lettertype dat niets met het onze te maken heeft.

Na het bezoek aan het archief hervatten we onze tour door Gent. Zo liepen we ondermeer langs de St. Jansvest waar Jacob de Clerc (III) in de tweede helft 15de eeuw een uitgebreid bezit had. En langs de St. Jacobsnieuwstraat, waar rond 1500 de roodververij van Gillis de Cleerc (IV) heeft gestaan. Vervolgens gingen we op de Vrijdagmarkt op het terras van een cafeetje zitten, vlak naast de Meersenijssteeg. Daan vertelde ons dat onze voorvader Lieven de Cleerck (V) een meersenijs was: winkeleigenaar en detailhandelaar in textiel. Tussen het grote ambachtshuis van het meersenijsgilde op de Vrijdagmarkt en dé (ook toen) belangrijkste winkelstraat van Gent, de Langemunt, lag het Meersenijssteegje. Hierin heeft Lieven de Cleerck ongetwijfeld veel gewandeld, aangezien hij in de Langemunt woonde en zijn winkel dreef (op nr. 29) en er zelfs een tweede pand bezat.

In die zestiende eeuw waren in Gent veel geloofstwisten aangezien sommige mensen overgingen tot het protestantisme. Ook sommige de Clercqen werden protestant. In die tijd, vooral na de bekende Beeldenstorm van 1566, werden geregeld executies uitgevoerd, onder leiding van de Spanjaarden die in die tijd de lakens uitdeelden en de protestanten vervolgden. Bij een van deze executies was Marten de Clerck (geen voorvader maar wel een familielid) aanwezig als toeschouwer, toen bij de gespannen executie rumoer uitbrak. Spaanse soldaten vermoordden vervolgens Marten, die al op leeftijd was, op brute wijze. Een bekende Vlaamse schrijver, die Marten moet hebben gekend, heeft zijn dood beschreven. Het is erg leuk dat dit stukje tekst bewaard is gebleven, omdat de schrijver hierin een korte beschrijving gaf van Martin en zelfs van zijn gelaat. Je kunt uit bronnen die in het archief liggen meestal geen gedetailleerde gebeurtenissen uit het leven van mensen nalezen en al helemaal geen uiterlijke kenmerken.

Bijna aan het einde van onze tour, waren we ook aangekomen bij het einde van de De Clercqen in Gent. Want op 17 maart 1585 werd onze laatste Gentse voorouder Jacques de Clercq (VI) in zijn huis opgepakt, samen met acht doopsgezinde geloofsgenoten. Zij werden op heterdaad betrapt en per direct afgevoerd naar het Gravensteen. Het Gravensteen is een grote middeleeuwse burcht die ook dienst deed als gevangenis. Dit imposante bouwwerk staat in het centrum van Gent en vlak voor de burcht vertelde Daan over de laatste dagen en maanden van Jacques als Gentenaar. In het Gravensteen werden hij en zijn celgenoten verhoord

en na een half jaar durend proces werden zij alle negen voor vijftig jaar verbannen uit Gent en het graafschap Vlaanderen.

Als afsluiting hebben wij in een Gents restaurant nog genoten van een heerlijk maal, waarna wij weer zijn terug gereden naar huis.

[Guus de Clercq, XVIIj.1, mei 2008]

4. Onderzoek in Vlaanderen

Naast het door neef Guus beschreven bestuursuitje heeft ondergetekende, sinds de vorige Nieuwsbrief, tweemaal een bezoek gebracht aan het Gentse Stadsarchief, voor verder onderzoek naar ons Vlaamse voorgeslacht. Zoals alle andere keren waren dit vruchtbare exercities; er is in die prachtige archieven zoveel bewaard gebleven, dat met de nodige inspanningen er telkens weer nieuwe informatie aan kan worden onttrokken.

Deze keren was de aandacht voornamelijk gericht op de zestiende eeuw, omdat we daar in de eerste fase van het onderzoek dankzij een aantal gelukkige en belangrijke vondsten betrekkelijk snel doorheen zijn ‘gestoten’ richting de vijftiende eeuw. Met als gevolg dat er met betrekking tot die 16de-eeuwse generaties nog allerlei vragen open stonden. Een aantal daarvan kan nu worden beantwoord. Belangrijk is bijvoorbeeld dat eindelijk duidelijk is geworden welk beroep werd uitgeoefend door Lieven de Clerck (V), de vader van Jacques de Clercq (VI) die in 1585 uit Gent werd verbannen en onze Hollandse stamvader werd. Het vermoeden bestond al dat Lieven niet roodverver was, zoals zijn vader, grootvader, overgrootvader en twee van zijn broers dat waren. Nu is komen vast te staan dat hij ‘meersener’ was, ofwel detailhandelaar, in textiel. In 1534 heeft hij zich ingeschreven in het meersenersambacht. Daarvoor heeft hij eerst, zoals verplicht was, een aantal jaren leertijd moeten doormaken. Mogelijk heeft hij deze doorlopen in het buitenland, waar hij evenals zijn broer Frans in 1530 verbleef. Overigens behoorden ook de familie van zijn echtgenote Lievyne van Houcke tot dit ambacht. Eenmaal ingeschreven kon Lieven zelfstandig het beroep uitoefenen en een winkel drijven, waarvoor hij het huis De Mane kocht in de Langemunt. Hier waren veel meerseners gevestigd; deze ook tegenwoordig nog drukke winkelstraat was namelijk een verbindingsweg tussen de twee belangrijkste markten van de stad: de Vrijdagsmarkt en de Korenmarkt. Vermoedelijk gingen de zaken

voorspoedig, want in 1551 kocht Lieven een nieuw pand in de Lange Munt, het huidige nr. 29, terwijl hij zijn vorige huis aanhield. Dit nieuwe huis moet voor Gentenaars een bekend adres zijn geweest; ook verschillende vorige eigenaars waren meerseniërs. In de transportakte staat zelfs beschreven dat bij de koop waren inbegrepen *den tooch ende scapraden* [= een kast om goederen in te etaleren] *der neeringe van den meerseniëren dienende*. De naam van het pand was overigens ook veelzeggend: “Sente Nicolaes”, naar de patroonheilige van het ambacht. Bovendien hadden de meerseniërs in de nabijgelegen St. Nicolaaskerk een eigen, rijk versierde kapel.

Aanvankelijk vermoedde ik dat het gezin naar het nieuwe pand was verhuisd, maar dit lijkt niet het geval. Lieven is op betrekkelijk jonge leeftijd overleden, in 1557 of 1558; onze voorvader Jacques zal op dat moment slechts twee of drie jaar oud zijn geweest. Het blijkt dat Lievyne in 1559, dus kort nadat zij weduwe was geworden, nog druk bezig is geweest met verbouwingen van het eerste huis De Mane. De werkzaamheden waren van dien aard dat problemen waren ontstaan met de burens van het huis ‘het Vergulde Schip’. Uiteindelijk hebben arbiters bemiddeld en kon de kwestie worden opgelost.

Lievyne is hoogbejaard geworden; zij stierf pas in 1604. Zij is niet hertrouwd, maar heeft als weduwe de winkel en handel voortgezet. En kennelijk met evenveel succes. In 1567 moet zij namelijk behoefte hebben gehad aan meer opslagruimte, waarvoor zij van de stad toestemming kreeg om niet alleen onder haar winkel in ‘Sente Nicolaes’ maar ook deels onder de straat daarvoor, een gewelfde kelder te bouwen. Onder voorwaarde dat zij dit deel van de straat zou onderhouden en bovendien een soort erfpacht zou betalen.

Over de precieze werkzaamheden van het echtpaar als meerseniërs heb ik nog geen concrete gegevens gevonden. Vermoedelijk stonden zij voor hun handel in contact met enkele van de vele linnenproducenten (wevers) die werkzaam waren in de Leiestreek. Gent ontwikkelde zich in de 16de eeuw steeds meer tot een verbindingsmarkt tussen de Leiestreek en Antwerpen, van waar de textielen een weg vonden naar voornamelijk Engeland en Spanje. Zeker is dat een aantal aangetrouwde familieleden in die handel actief was. Het kan bovendien verklaren hoe het tot een huwelijk heeft kunnen komen tussen onze meergenoemde voorvader Jacques en zijn echtgenote Passchijntgen Grijspeert. Haar vader was een welgestelde wever in Rumbeke en later in Kortrijk, waar bekende linnenmarkten waren. Overigens heb ik redenen om aan te

nemen dat Jacques, voor zijn verbanning, ook actief was in deze linnenhandel. En dat hij bovendien deze lakens liet bleken op bleekvelden even buiten de stad. Dit willen we bij een volgend bezoek nader onderzoeken.

Andere archiefvondsten hebben meer duidelijkheid gegeven over de achtergrond van Lievens moeder Barbara de Knibbere († 1541), de vrouw van Gillis de Clerc (IV). Het is mijn doelstelling ook informatie te verzamelen over de aangetrouwde families, vooral van rechtstreekse voorouders. Omdat deze een duidelijker beeld geven van de milieus waarin ons voorgelacht verkeerde. Nu kon ik maar niet achterhalen wie de ouders van Barbara waren. Haar familienaam De Knibbere kon in Gent in deze periode zelfs helemaal niet worden teruggevonden. Wat reden was om aan te nemen dat Barbara niet uit deze stad, maar uit Brussel afkomstig was, waar die naam dan wel voorkomt. Ongewoon zou dit niet zijn; zo is inmiddels duidelijk geworden dat Gillis' jongere broer Pieter de Clerc getrouwd was met een meisje uit Leuven (waarover straks meer). Toch blijkt de achtergrond van Barbara iets anders te zijn dan gedacht. Zij was dochter van Jan de Knibbere en Cathelyne sPeets (de Peet) en had een jonger broertje, ook Jan geheten. Hoewel zij wellicht waren geboren in Brussel, zijn zij er in ieder geval niet opgegroeid. Hun moeder is namelijk vóór 1481 - Barbara zal nog geen tien jaar oud zijn geweest - hertrouwd met Willem van der Zwalmen, een droogscheerder¹ in de Gentse Kammerstraat. Deze kreeg vervolgens de voogdij over Barbara en Jan. Jan is echter niet lang daarna gestorven.

Barbara's stieffamilie was bepaald welgesteld en speelde in Gent ook politiek een rol; Willems vader Jan van der Zwalmen was tweemaal schepen van gedele geweest. Zijn oom Gillis van der Zwalmen bekleedde meer politieke mandaten, maar was op zeker moment tot vijand van de stad verklaard en verbannen; uiteindelijk overleed hij in Dendermonde. Willem zelf was schepen van gedele in 1488 en als zodanig was hij een aantal keren namens Gent gezant naar verschillende andere Vlaamse steden.

Welbeschouwd deed Gillis de Clerc, door te trouwen met Barbara de Knibbere, dus toch een Gents huwelijk, en een goede ook. Overigens

¹ Droogscheren was een proces dat plaatsvindt bij de lakenbereiding. Hierbij werden, na het vollen, de uitstekende pluisjes met een grote schaar afgeknipt, waardoor het weefsel een glad oppervlak verkreeg.

zijn over zijn stief-schoonfamilie nog als bijzonderheden te vermelden dat ‘Corekin’ (kleine Cornelis), een jongere broer van zijn schoonvader Willem, “simpel van zinne” was. En een andere broer, Jan van der Zwalmen, was in 1480 in een conflict met een zekere Lauwereins van der Loo “fatalic gedood” (sic).

De meest bijzondere ontdekking over het verre voorgeslacht zal nu alleen kort worden aangestipt. Op de website heb ik onder het Nieuwsbericht ‘Ketterse familieleden in Leuven anno 1543’ er al iets meer over geschreven en het is mijn voornemen aan deze vondst nog een uitgebreid artikel te wijden.

Hoofdpersonen in dit verhaal zullen zijn Cathelyne en Elisabeth de Clerc, twee dochters van Pieter de Clerc († 1513/16), een jongere broer van de hierboven hoger genoemde voorvader Gillis de Clerc. Deze zusters woonden niet in Gent, maar in Leuven, waar hun moeder Marthe van Rosmeer van afkomstig was. Cathelyne was er getrouwd met een Leuvense apotheker; Elisabeth was gehuwd geweest met een huidevetter uit Brussel, maar van hem gescheiden en vervolgens ingetrokken bij Cathelyne in Leuven.

In de vroege jaren 1540 behoorden de zusters tot een kring van gelovigen, die zich aangetrokken voelden tot het protestantse (Lutherse) gedachtegoed dat zich toen over West-Europa verspreidde, in reactie op misstanden binnen de Rooms-katholieke kerk. De leden van deze groep, waarvan ook hun tante Antonia van Rosmeer deel uitmaakte, kwamen in wisselende samenstellingen bij elkaar, om samen de bijbel en illegale protestantse literatuur te lezen en te bespreken. De kerk en de overheden zagen in dit soort groeperingen en activiteiten een groot gevaar; protestanten werden door hen streng vervolgd.

Toen de Leuvense magistraat in 1543 lucht kreeg van de groep, werden dan ook op één nacht 28 van hen gearresteerd en nog een aantal anderen in staat van beschuldiging gesteld. Onder de gearresteerden: de zusters De Clerc en hun tante Van Rosmeer. Wat nu heel bijzonder is, is dat van het proces dat volgde, de verslagen van de verhoren van ondermeer deze drie dames bewaard zijn gebleven. Allerlei interessante gegevens kunnen hieraan worden onttrokken.

Tante Antonia heeft voor haar overtuigingen de hoogste prijs moeten betalen. Samen met vier anderen is zij ter dood veroordeeld; op de Grote Markt van Leuven is zij levend begraven. De twee zusters kwamen er

genadiger van af, met openbare boetvaardigheid en (voor Cathelyne) een zeer zware geldboete en (voor Elisabeth) 10-jarige verbanning uit Leuven.

Het moge uit bovenstaande voorbeelden duidelijk zijn: over onze vroegste, Vlaamse familiegeschiedenis blijven telkens weer nieuwe aspecten te ontdekken. We blijven dus zoeken.

Geïnteresseerd in wat over het Vlaamse voorgeslacht nu bekend is? Op de familiewebsite kan een pdf-bestand worden gedownload, waarin deze geschiedenis uitvoerig staat beschreven.

[Daan de Clercq, nov. 2009]

5. Nóg een familiebezoek aan Gent, door bestuurslid Lucas de Clercq

Met ons vaste theaterclubje, bestaande uit vrienden en mijn zus Martine de Clercq, zijn wij in maart 2009 afgereisd naar Gent om daar een toneelvoorstelling te zien. Gezien de afstand overnachtten we in een hotel en konden we de volgende ochtend dankbaar gebruik maken van het kinderloze weekeind. Met z'n allen gingen we op ontdekkingstocht door de stad. Waarbij ik mijn beperkte geschiedkundige kennis heb aangewend om een paar wetenswaardigheden over de familie de Clercq te delen en de daarbij behorende locaties in Gent te bezoeken.

Geheel ongepland kwam een bezoek aan de St. Nicolaaskerk op ons pad. In de kerk troffen wij een aantal oude houten borden met familiewapens aan. Een van deze wapens leek veel op het wapen van onze familie. Bij navraag bij de beheerder van de kerk bleek dat het wapens betreft van personen die lang geleden zijn begraven in de kerk. Deze familiewapens werden vroeger bij de graven zelf opgesteld, maar daar was op enig moment geen plaats meer voor. De wapenborden hangen nu, tamelijk hoog, aan een aantal zuilen in de kerk. Om navraag te kunnen doen hebben wij enkele foto's van het door ons vermeende familiewapen gemaakt en deze naar onze familiespecialist Daan de Clercq gestuurd. Bij telefonisch contact met een zeer geïnteresseerde Daan ontstond over de wapens enige verwarring. Mijn zus Martine en ik meenden dat het tweede wapen van onder het wapen van de familie de

Lucas de Clercq (l.) geeft uitleg aan het reisgezelschap

Clercq was en dáárvan hadden wij een foto. Daan bleek daarentegen juist geïnteresseerd in het wapen dat daarboven aan de zuil hangt, maar op de foto helaas alleen heel vaag zichtbaar is. Reden voor zijn belangstelling: hoewel vaag kan men op het schild een zilveren keper op een donkerblauwe achtergrond ontwaren, met drie figuren die mogelijk Franse lelies voorstellen. En dat komt overeen met het wapen dat, volgens Daan, wel eens het wapen kan zijn dat door onze Gentse voorouders werd gevoerd.

Door eerder onderzoek van Daan is gebleken dat met recht kan worden betwijfeld of het wapen dat wij tegenwoordig voeren ook het wapen was van het voorgeslacht in Gent. Ons huidige wapen is rond 1720 door een vriend van Pieter de Clercq (VIII, 1661-1730) “mede genomen” uit Vlaanderen. Maar daar waren (en zijn) talloze niet-verwante families De Clercq; de familienaam is er zoïets als De Jong of De Vries in Nederland. Dus is de kans groot dat die vriend met het wapen van een heel andere familie De Clercq terug kwam. Temeer daar er zeker geen

contacten meer waren met familieleden in Gent en de familie daar vermoedelijk zelfs al was uitgestorven.

Waarom dan dit wapen met een zilveren keper en drie franse lelies op een blauw veld? Volgens Daan woonden in de zeventiende eeuw in Haarlem ook andere De Clercqen, die eveneens uit Gent afkomstig waren en vrijwel zeker neven waren van onze uit die stad verbannen voorvader Jacques. Van deze tak zijn wapenafbeeldingen bewaard gebleven, zoals hierboven omschreven. En die lijken dus overeen te komen met het wapen op het bord in de St. Nicolaaskerk!

Nou ja, of dit wapenbord ook echt van onze familie was, is nog niet duidelijk. Maar we weten nu van het bestaan en Daan zal proberen het verder te onderzoeken.

Als afsluiting deel ik gaag mee dat onze zoon Thijs door deze ontwikkelingen rondom ons familiewapen, in combinatie met zijn natuurlijke interesse in geschiedenis, heeft besloten om zijn spreekbeurt in Groep 7 over de Familie de Clercq te houden. Daarbij heeft hij de website www.familiedeclercq.nl veelvuldig als inspiratiebron gebruikt en heeft hij regelmatig van de copy/paste functionaliteit gebruikt om zijn presentatie te bouwen. Hij is in staat gebleken om zeer enthousiast over dit onderwerp te kunnen vertellen want de spreekbeurt werd beoordeeld met een 9,5.

[Lucas de Clercq, XVIII, nov. 2009]

6. Een oude familie buitenplaats 'herrijst'?

In maart van dit jaar ben ik benaderd door de landschapsarchitect mr. ir. Diederik van Everdingen. Hij is in de arm genomen door Stichting Het Lijndensche Fonds voor Kerk en Zending, die een paar honderd hectare land beheert, waarvan de opbrengsten ten goede komen aan de kerk in Hemmen (Betuwe) en aan de zending. Door ruilverkaveling is de stichting eigenaar geworden van een kleine 13 hectare landbouwgronden aan de westzijde van het riviertje 't Gein, tussen Abcoude en Weesp, onder de rook van de Bijlmermeer. Op een deel van deze gronden wil de stichting, niet in de laatste plaats om de waarde van het bezit te vergroten, een nieuwe buitenplaats aanleggen. Tegenwoordig is aan het Gein nog maar één buitenplaatsje te vinden, maar die is afkomstig uit de oude Bijlmermeer en werd daar in de jaren '70, bij de aanleg van de

stadswijk, steen voor steen afgebroken om hier weer op te bouwen. In de 17de en 18de eeuw kende het riviertje echter een reeks aan grotere en kleinere buitens.

Om zich voor de ontwikkeling van een nieuwe buitenplaats te kunnen laten inspireren door die verdwenen geschiedenis, onderzocht de heer Van Everdingen de historie van de kavels van het fonds. Aan de hand van oude kadastrale kaarten kwam hij tot de conclusie dat ter plaatse, waar nu een weiland is, de buitenplaats Vredelust heeft gestaan, die van 1707 tot de afbraak midden 19de eeuw eigendom is geweest van onze familie. Via via kwam hij aan mijn contactgegevens en vervolgens hebben we gegevens uitgewisseld. De informatie die ik kon leveren was redelijk overvloedig; naar Vredelust heb ik uitvoerig onderzoek gedaan, waarover ik ook heb gepubliceerd (zie de Nieuwsbrief nr. 11, dec. 1998).

Mede op basis van de verstrekte gegevens, waaronder een nauwkeurige plattegrond uit 1827, heeft Van Everdingen een plan gemaakt voor de “herontwikkeling buitenplaats Vredelust”. Dit behelst dat van de totale oppervlakte een kavel van 3 ha (gelijk aan de situatie van 1827) tot buitenplaats wordt ontwikkeld. Geïnspireerd op de oude plattegrond wordt de oorspronkelijke, inmiddels verdwenen singelgracht hersteld. Daarbinnen zijn drie woningen gesitueerd, vormgegeven als een hoofdhuis met bijgebouwen. Deze staan niet op dezelfde locatie als het oorspronkelijke herenhuis van onze voorouders De Clercq, maar ongeveer 20 meter verder van het Gein en de openbare weg. Wel is bedacht om op de oorspronkelijke locatie de contouren van het oude huis, inclusief de kamerindeling die ook op de kaart is afgebeeld, zichtbaar te maken door hagen.

De hoofdentree van de plaats is geprojecteerd waar die vanouds was, recht voor het hoofdgebouw. Tussen deze entree en het hoofdhuis is, binnen de formele structuur van gracht en lanen, een kleine landschappelijke tuinaanleg bedacht. Blijkens de oude plattegrond was zo’n Engelse parkstijl oorspronkelijk, vermoedelijk eind achttiende eeuw, áchter het huis aangelegd. Daar kunnen nu privétuinen, een historische moestuin en een hoogstamboomgaard komen. Aan de zuidzijde van het park stond vroeger een theekoepel, met een prachtig uitzicht over de weilanden richting Abcoude. Een moderne theekoepel is op diezelfde plek bedacht.

PLATTE GROND STEEKENING VAN DE BUITENPLAATS VREDELUST,

GELEGEN AAN HET GEW. in de G. van de Clercq den 26ten September 1827

Verklaring der Letter.

A Het huis, het tuynmans huis, e dielste ophang, d deging, e de kanten,
B de tuynmans, g de ophang, h de geredighe, i de kanten,
C de tuynmans en kanten, d de geredighe, e de kanten, f de geredighe,

G de kanten, H de kanten, I de kanten, J de kanten, K de kanten,

L de kanten, M de kanten, N de kanten,

O de kanten, P de kanten, Q de kanten,

R de kanten, S de kanten, T de kanten,

U de kanten, V de kanten, W de kanten,

X de kanten, Y de kanten, Z de kanten,

aa de kanten, bb de kanten, cc de kanten,

dd de kanten, ee de kanten, ff de kanten,

gg de kanten, hh de kanten, ii de kanten,

jj de kanten, kk de kanten, ll de kanten,

mm de kanten, nn de kanten, oo de kanten,

pp de kanten, qq de kanten, rr de kanten,

ss de kanten, tt de kanten, uu de kanten,

vv de kanten, ww de kanten, xx de kanten,

yy de kanten, zz de kanten, aaa de kanten,

bbb de kanten, ccc de kanten, ddd de kanten,

eee de kanten, fff de kanten, ggg de kanten,

hhh de kanten, iii de kanten, jjj de kanten,

kkk de kanten, lll de kanten, mmm de kanten,

nnn de kanten, ooo de kanten, ppp de kanten,

qqq de kanten, rrr de kanten, sss de kanten,

ttt de kanten, uuu de kanten, vvv de kanten,

www de kanten, xxx de kanten, yyy de kanten,

zzz de kanten, aaa de kanten, bbb de kanten,

ccc de kanten, ddd de kanten, eee de kanten,

fff de kanten, ggg de kanten, hhh de kanten,

iii de kanten, jjj de kanten, kkk de kanten,

lll de kanten, mmm de kanten, nnn de kanten,

ooo de kanten, ppp de kanten, qqq de kanten,

rrr de kanten, sss de kanten, ttt de kanten,

uuu de kanten, vvv de kanten, www de kanten,

xxx de kanten, yyy de kanten, zzz de kanten,

aaa de kanten, bbb de kanten, ccc de kanten,

ddd de kanten, eee de kanten, fff de kanten,

ggg de kanten, hhh de kanten, iii de kanten,

jjj de kanten, kkk de kanten, lll de kanten,

mmm de kanten, nnn de kanten, ooo de kanten,

ppp de kanten, qqq de kanten, rrr de kanten,

sss de kanten, ttt de kanten, uuu de kanten,

vvv de kanten, www de kanten, xxx de kanten,

yyy de kanten, zzz de kanten, aaa de kanten,

bbb de kanten, ccc de kanten, ddd de kanten,

eee de kanten, fff de kanten, ggg de kanten,

hhh de kanten, iii de kanten, jjj de kanten,

kkk de kanten, lll de kanten, mmm de kanten,

nnn de kanten, ooo de kanten, ppp de kanten,

qqq de kanten, rrr de kanten, sss de kanten,

ttt de kanten, uuu de kanten, vvv de kanten,

www de kanten, xxx de kanten, yyy de kanten,

zzz de kanten, aaa de kanten, bbb de kanten,

ccc de kanten, ddd de kanten, eee de kanten,

fff de kanten, ggg de kanten, hhh de kanten,

iii de kanten, jjj de kanten, kkk de kanten,

lll de kanten, mmm de kanten, nnn de kanten,

ooo de kanten, ppp de kanten, qqq de kanten,

rrr de kanten, sss de kanten, ttt de kanten,

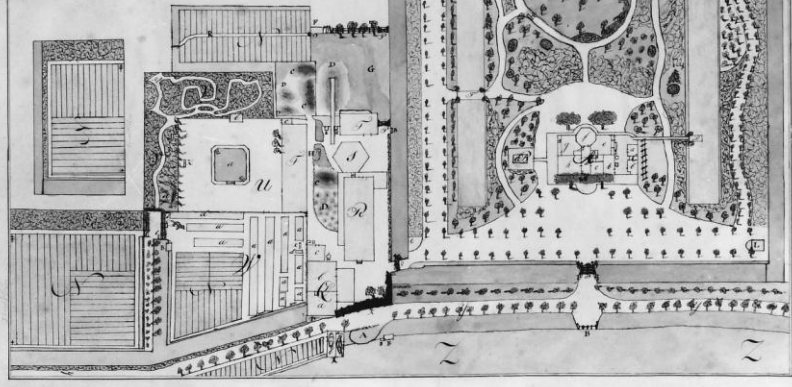
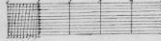
uuu de kanten, vvv de kanten, www de kanten,

xxx de kanten, yyy de kanten, zzz de kanten,

aaa de kanten, bbb de kanten, ccc de kanten,

Schaal van 5 duurt. 1 duurt.

'Plattegrondsteekening van de buitenplaats Vredelust', in 1827 gemaakt door de 16-jarige Gijsbert de Clercq junior (1810-1849). Hij was een kleinzoon van Isabella Stinstra, wed. Pieter deClercq (1760-1829), die op dat moment de eigenaresse was van de buitenplaats.

Hoe ambitieus de plannen ook zijn, het is maar zeer de vraag of ‘onze’ oude familie buitenplaats daadwerkelijk zal herrijzen. Het lijkt er niet op dat daarvoor voldoende bestuurlijke draagvlak kan worden gevonden. Temeer daar door betrokken maatschappelijke organisaties uiterst kritisch naar de voorgenomen ontwikkeling van dit gebied wordt gekeken. Dat bleek bijvoorbeeld toen ik, naar aanleiding van de plannen, werd uitgenodigd om een lezing te houden over de verdwenen buitenplaatsen aan het Gein, en Vredelust in het bijzonder, op een ledenvergadering van de Vereniging Spaar het Gein. De overheersende stelling was dat met de ontwikkeling van een buitenplaats op deze plaats vooral de belangen van één of enkelen worden gediend. Het stichten van een nieuwe plaats zou alleen maatschappelijk gewenst zijn, wanneer dat zou bijdragen aan het oplossen van andere, reeds bestaande problemen. En dat lijkt niet het geval.

[Daan de Clercq, sept. 2009]

7. Frederik Sigismund Alexander de Clercq (1842-1906), resident, etnograaf en publicist

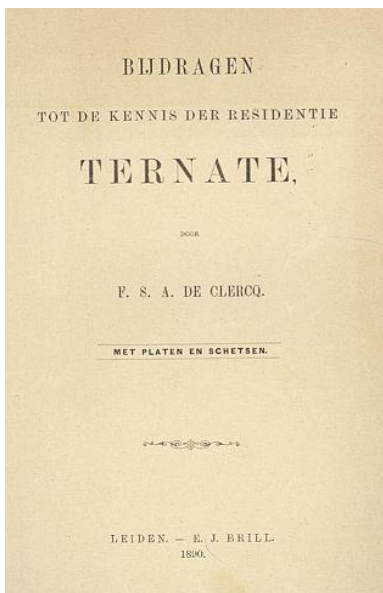
Een van de interessante en belangwekkende figuren die onze familie heeft voortgebracht, was de resident, etnograaf en publicist Frits of ‘FSA’ de Clercq. Het is jammer dat over diens leven en werk nog maar weinig is geschreven. We zijn daarom blij dat Hannah Agelink van Rentergem, de vrouw van Willem de Clercq [XVIIj], penningmeester van onze stichting én achterkleinzoon van FSA, het initiatief heeft genomen om aan iets van die leemte te vullen, middels de volgende biografische schets.

Frederik Sigismund Alexander de Clercq (1842-1906) is in wijde kring bekend als degene die zich heeft verdiept in het land en het volk van Ternate.² Zijn *Bijdragen tot de kennis der residentie Ternate* werd in 1890 uitgegeven door E.J. Brill te Leiden. F.S.A. de Clercq bepaalt zich in deze publikatie niet alleen tot een zakelijke beschrijving van land en volk. Zijn beschrijving van de residentie is persoonlijk en af en toe

² Ternate is een klein eiland voor de kust van Halma Hera.

lyrisch. In 1999 is deze publikatie in het Engels vertaald door Paul Michael Taylor en Marie N. Richards. Onder de titel *Ternate: The Residency and its Sultanate* is dit in Washington uitgegeven bij het Smithsonian Institute. Tevens is van De Clercq's hand verschenen: *Nieuw Plantkundig Woordenboek voor Nederlandsch-Indie*, uitgegeven

in 1907 door J.H. de Bussy te Amsterdam. Uit beide publicaties blijkt dat hij naast zijn dagelijks werk, zich diepgaand met de studie heeft bezig gehouden. Zijn werk is ronduit indrukwekkend. Hij was niet de eerste die op dit vakgebied onderzoek verrichtte. In het voorwoord van beide boeken meent hij echter nog menig detail aan de bestaande kennis toe te kunnen voegen. Overigens schrijft Dr. M. Greshoff, die na de dood van de Clercq de tekst bewerkte, dat de samenwerking met De Clercq niet altijd vlekkeloos verliep. Het handzame werkje dat de uitgever voor ogen had kon zeker niet de goedkeuring van De Clercq wegdragen. De bewerkers van de

tekst zagen zich genooddaakt de tekst enigszins in te korten. Ook is typografisch getracht het geschrift toch zo, waar mogelijk kleingedrukt te houden. Uiteindelijk merkt men op in het voorbericht van het naslagwerk dat De Clercq tien jaar lang met een ijver, ervaring en eruditie aan de uitgave heeft gewerkt die onovertreffbaar was.

De voorspoed en het maatschappelijke succes kwam de Clercq niet zo maar aanwaaien. Zijn vader Gijsbert overleed, slechts 38 jaar oud, aan de typhus. Diens weduwe Molly Alexander bleef met vier kinderen achter. Frits bezocht na het gymnasium de 's Rijks Kweekschool voor militaire geneeskundigen te Utrecht. Hij legde ook nog het examen als vroedmeester af. Hierna werd hij uitgezonden om te gaan werken als officier van gezondheid in het Militaire Hospitaal te Soerabaja. Deze functie vervulde hij van 1863 tot 1866. Hij schrijft vanuit Indië meermalen brieven aan zijn oom Pieter de Clercq sr. (1807-1879); deze

beheert in Nederland zijn ouderlijk erfdeel. Hij beklagt zich in een van zijn brieven over zijn karig tractement à raison van f 2000,- jaarlijks. Hij voegt hier aan toe dat men wel een zeer goede financier moet zijn om hiervan te kunnen leven. Volgens hem zijn er wel enkelen die dit wel klaarspelen, maar “die leven dan ook als koelies”. En dat vindt hij zelf minder aantrekkelijk. Op 27 april 1864 schrijft hij vanuit Soerabaja aan zijn oom dat hij “na rijp beraad en goed overleg liever trachten zal nog jong zijnde een andere betrekking in Holland te krijgen, dan mijne gezondheid hier nog door ergernis eerst te bederven”. Na “treurige verwezenlijking van ijdele illusies” als ambtenaar op een buitenpost vreest hij als “onnut meubel later in de maatschappij terug te keren”. Hij smeekt zijn oom voor hem een betrekking in Holland te zoeken en is bereid daar hard aan de slag te gaan “want een lui en zogenaamd lekker leven in Indië mat meer af”. Het tij zou echter keren. Frits doet alle moeite om verandering te brengen in zijn situatie. In september 1865 schrijft hij aan zijn oom dat hij ontslag uit de militaire dienst heeft gevraagd en gekregen. Hij doet examen voor landmeter en ambtenaar bij het Burgerlijk Bestuur. Dit ontslag brengt met zich mee dat hij f 3000,- moet restitueren (te voldoen voor 10 oktober 1867) aan de Militaire Geneeskundige Dienst. Tegen deze dienst had hij naar zijn eigen zeggen reeds een “ingeankerde haat gekregen”. Hij vraagt aan zijn oom het benodigde bedrag te sturen om dit alles te bekostigen. In 1866 wijdt hij zich geheel aan de studie van taal, land- en volkenkunde en laat de geneeskundige wetenschap varen. Toch meent hij dat de geneeskundige kennis hem nog altijd van pas kan komen daar er in de kleinere plaatsen of garnizoenen vaak geen dokter aanwezig is. In 1867 biedt hij aan zijn oom Pieter zijn excuses aan voor de “zorgeloze verspilling van het resterende”. Het feit dat “voogden en pupillen van opinie verschillen omtrent het gebruik der toevertrouwde en nagelaten goederen” noemt hij een “treurig en helaas nagenoeg algemeen voorkomend feit”. Met zijn excuses spreekt hij ook zijn hartelijke dank uit jegens zijn oom voor de door zijn oom gevoerde administratie van het ouderlijk erfdeel. Het “luie baantje van officier van gezondheid” is nu verwisseld voor onafgebroken ingespannen studïën en Frits vermoedt dat ook later “steeds veel arbeid mijn deel zal zijn”. Dat de keuze van Frits een goede was, werd destijds ook bevestigd door het corps militaire artsen die zijn plan toejuichten, getuige een brief in 1867. In de *Amsterdamsche Courant* van 6 maart 1866 wordt de benoeming als controleur derde klasse bij het Binnenlands Bestuur in de Residentie van Menado (op

Celebes³) bekend gemaakt, onder vermelding dat hem eervol ontslag is verleend als officier van gezondheid. Op 28 december 1870 wordt hij controleur 2^e klasse te Amoerang⁴, tevens op Celebes. Eveneens in Menado krijgt hij in 1872 de functie als adjunct-inspecteur bij de inspectie van het Inlands Onderwijs. Tijdens zijn vele reizen in deze functie vindt hij ruimschoots de gelegenheid de taal, land- en volkenkunde van de Archipel te bestuderen. In 1875 wordt Fort de Kock zijn standplaats.⁵ Van 1877 tot 1882 vervult hij de functie van Inspecteur.

In 1869 wordt Frits vader van een dochter Anna, geboren te Amoerang. Hij trouwt niet met Esther Nelman, de moeder van het dochttertje. Waarom wordt niet vermeld. Wel heeft hij Anna geëcht. In 1879 schrijft hij aan zijn neef Pieter de Clercq (1849-1934): “Ik heb geen oogenblik gearzeld het kind te erkennen (...) en het is me een waar genot de zorg voor haar als levensdoel te stellen”. Hetzelfde jaar trouwt Frits met Pauline van Gennep. Zij is de dochter van Jean Louis van Gennep (1820-1873), commissaris van het agentschap van de Javasche Bank en president van de factorij der Nederlandsche Handelsmaatschappij. Als kind heeft zij enige jaren doorgebracht bij een familielid Van Gennep, advocaat te Gouda. Frits omschrijft haar in zijn brief aan tante Aaltje Stinstra als een “braaf en degelijk meisje, zoals ik me geen betere vrouw kan denken, en die zich dadelijk bereid heeft verklaard voor mijn dochter Anna een tweede moeder te zijn”. Pauline is dan 27 jaar, hij 37. Overigens blijkt uit alle brieven dat Frits zijn echtgenote op handen draagt. Hij schrijft in het huwelijksjaar dat men op rijper leeftijd minder hartstochtelijk lief heeft, maar “zoveel te inniger is de band die gesloten wordt, onder de invloed van een meer ernstige levensopvatting”.

In 1882 gaat Frits met verlof naar Holland. Met zijn gezin woont Frits tijdelijk in Amsterdam, waar hij in Artis zich wijdt aan de studie van de taal, land- en volkenkunde van de Archipel. Dankzij tal van artikelen hieromtrent in tijdschriften, geldt hij inmiddels als specialist op dit vlak. Na terugkeer naar Nederlands-Indië wordt Frits in 1884 benoemd als resident van Ternate. Vier jaar later volgt benoeming tot resident van Riouw en onderhorigheden. In de brieven naar oom Hendrik is Frits het meest uitvoerig over het dagelijkse leven als resident in de buiten-

³ Celebes heet nu Sulawesi. Menado wordt tegenwoordig als Manado geschreven.

⁴ Nu geschreven als Amurang.

⁵ Fort de Kock heet nu Bukit Tinggi, ook wel: Bukit Tinggi (W-Sumatra)

gewesten. Uitvoerig beschrijft hij in 1885 een bezoek van de sultan van Ternate en het ceremonieel dat daarmee gepaard gaat. Pauline vervult volgens hem de taak als vrouw van de resident uitnemend, wier “tact en wijze van recipieeren (...) schitterend zullen uitkomen”. Hij beschrijft ook het groot- en klein tenue dat door de resident wordt gedragen bij belangrijke festiviteiten. De twee soorten kledij zijn kostbaar, maar zoals Frits zichzelf beschrijft als hij deze kledij aan heeft “is men dan ook poes mooi (...). U begrijpt de trots van Pauline op zoo'n prachtig uitgedoste man, die zoo toegerust met een effen gezicht de grootste futiliteiten behandelt, zonder ooit een oogenblik zijn deftigheid te verliezen”.

Anna en Frits krijgen in Nederlands-Indië drie zonen. De oudste, Hugo, wordt “onder de rook van de vulkaan” in Ternate geboren in 1885. De

Frits de Clercq

twee jongere zonen Gustaaf en Willem worden in 1888 en 1890 in Riouw geboren. In een brief, gedateerd 7 november 1885, aan familieleden Pieter en Catherine de Clercq in Amsterdam weidt hij uit over het kleine jongetje Hugo: “Hij brengt natuurlijk heel wat drukte in ons kleine huishouding en als dat jeugdige Ternataantje niet op zijn wenken bediend wordt, dan schreeuwt hij dat het een liefhebberij is, maar overigens is hij volgens de getuigenis van Pauline - en wie zal betwijfelen dat een moeder scherp ziet - engelachtig zoet. P. verdeelt nu haar zorg tussen hem en mij en

ik weet, dat ik er het slechtst bij vaar, hetgeen Catherine zeker heel natuurlijk vindt, maar dat mij nog maar half bevalt. Dat komt er van als de mannen in hun maiden-time zoo verwend zijn (...).”

Het jaar 1889 brengt een huwelijk in het gezin de Clercq. Dochter Anna gaat vanuit het huis van Frits en Pauline trouwen met Charles le Grand,

wat Pauline de nodige drukte geeft. Op de Indische buitenposten zijn, zo schrijft Frits aan oom Hendrik de Clercq, geen confiseurs of bakkers aanwezig. Daarnaast verzorgt Pauline ook de uitzet van Anna, volgens Frits geen kleinigheid, want “naaisters zijn hier ook met een lantaren te zoeken”. De huwelijksplechtigheid gaat met feesten gepaard en de inrichting geven Frits en Pauline cadeau aan de jeugdige echtelieden om “zonder schulden te beginnen”.

In de Memories van Overgave, nu berustende in het Rijksarchief te Den Haag, staan de bevindingen van de residenten die in Nederlands-Indië belast waren met het bestuur. Het behoorde tot hun opdracht om gegevens over hun bestuursgebied vast te leggen voor hun opvolgers, aangezien men als regel ongeveer vier jaar op dezelfde standplaats bleef. Frits de Clercq droeg het bestuur over aan de aantredende resident J. Bensbach. In zijn memorie behandelt hij ondermeer: Staatkundige gebeurtenissen en beschrijving van de algemeene toestand, Bijzonderheden omtrent plaatsen, zaken en personen, Gemeenschapsmiddelen, Verschillende bestuursmaatregelen, Reizen, Politie, Justitie, Inlandsche vorsten en grooten, Godsdienst en wat daarmee in verband staat, 's-Lands openbare werken, Bevolkingsstatistiek en Gezondheid. Opvallend is dat veel nog onbekend is. Omtrent bevolkingsstatistiek en gezondheid blijft men gissen naar de werkelijke situatie. “De Molukken zijn zo'n achtergebleven gebied waar de dun gezaaide en tamelijk verspreid wonende bevolking niet gauw tot meerdere arbeid wordt aangespoord”. Kennelijk is het de “topic of the day” om hoog op te halen van de achteruitgang van de Molukken, welke mening hij niet deelt omdat er naar zijn zeggen nooit vooruitgang bestaan heeft. “Slechts met inzet van veel tijd, geld en krachten kan ter plekke een industriële onderneming gevestigd worden.” Optimistisch is Frits er niet over. De inlandse bevolking werkt hard om te voorzien in eigen behoeften. Echter in “gedwongen arbeid heeft het Polynesische ras weinig zin, daar het behoort tot de vroegere werkring der slaven”. Volgens hem is het bestuur niet bij machte om hierin verandering te brengen. Over de drie inlandse vorsten is Frits zeer positief. Zij bestuurden “naar hunne begrippen met billijkheid en rechtvaardigheid”. De sultan van Ternate handhaaft nog het beste zijn gezag. Zelfs in de meest verwijderde oorden heeft men enig begrip van bestuur. De sultan bemoeit zich dan ook persoonlijk met alle voortgebrachte zaken en houdt de eindbeslissing aan zich. De sultans van de eilanden Tidore en Batjan zijn

volgens hem goedhartig en hulpvaardig, maar hebben geen “klare voorstelling” van besturen. Toch zou “hunne vervanging op dit oogenblik niet gewenscht zijn”. Over inlandse vorsten heeft de Clercq niet veel toe te voegen. “Over geen hunner heb ik in eenig opzicht te klagen. (...) Bijzondere aspiraties hebben geen hunner”. Inzake de belastingstatistiek valt niets bijzonders mee te delen en wordt naar de jaarverslagen verwezen. Over het geheel neemt men aan dat het sultanaat Ternate dubbel zoveel zielen telt als het sultanaat Tidore, “maar welke berekening hieraan ten grondslag ligt is mij steeds ontgaan”. Het sultanaat Batjan bevat ongeveer 2000 zielen en komt dan in bevolkingscijfer overeen met een middelmatig grote kampong op Java. Handel en industrie bleven tijdens het optreden van De Clercq stationair. In de eerste tijd van zijn bestuur kon hij niet de zo ver uit elkaar gelegen delen van het gewest bezoeken, omdat de stoomschepen elders in de Archipel niet gemist konden worden. Later wordt er een gouvernementsschipschip ter beschikking gesteld om de residenten van Menado en Ternate afwisselend ter dienst te zijn. Het laatst maakt Frits een reis naar Nieuw Guinea met een “steamer”. De sedert 1882 in werking getreden nieuwe regeling van het rechtswezen voldoet goed wat betreft residentiegerecht en landraad. Toch klagen nog vele Europese en Chinese ingezetenen over de opheffing van de vroegere raad van justitie, maar dit is meer een gevolg van teleurstelling dat zij niet langer invloed hebben op de rechtsbedeling en dat met de steeds zeer eigenaardige rechtsspraak van niet juridisch gevormde personen voor goed is gebroken.

Frits de Clercq komt weer terug in zijn oude vak als hij schrijft dat bij zijn komst in 1885 er een pokkenepidemie heerste. Het juiste cijfer der daaraan bezwekenen was niet eens bekend. Hier ligt nog een schone taak voor de komende resident: “(...) Dat bij zoo groote sterfte de inenting weinig vertrouwen heeft bij de bevolking is begrijpelijk, daargelaten dat het bijna ondoenlijk is om inlanders over te halen tot het bezigen van een perservatief, dat wellicht na jaren gunstig zal werken”. Frits keert met zijn gezin terug naar Holland in 1890. Hij woont tot 1893 in zijn geboorteplaats Zutphen, waar hij in 1906 overlijdt. Zijn oudste dochter Anna blijft onvermeld in de overlijdensadvertentie.

[Hannah Agelink van Rentergem, 2008]

Noot van de redactie:

Aardig om te vermelden is dat een aantal van de etnografische objecten die Frits de Clercq in 1888 heeft verzameld tijdens een reis langs de noordkust van West-Nieuw-Guinea, zich tegenwoordig bevinden in de collectie van het Rijksmuseum voor Volkenkunde in Leiden. Een selectie daarvan is te zien in de vaste opstelling.

8. Scribenten blijven welkom

Hier eindigt deze nieuwsbrief. Tot slot benadrukken wij, als in de vorige nummers, dat de kolommen van de nieuwsbrief open staan voor iedereen met informatie. Bijdragen zijn meer dan welkom. Schrijf hiervoor naar de voorzitter: Steven de Clercq (zie adres hieronder)

Met hartelijke groet,

Het Bestuur.

[Eindredactie: Daan C. de Clercq]

[Oplage: 50]

Correspondentieadres: Verlengde Slotlaan 75, 3707 CC Zeist

Bankrelatie: Postbank rek.nr. 33.26.180 t.n.v. Familie Archief De Clercq te Leiden